משנה · אחרונים · עיקר תוספות יום טוב · סדר זרעים

עיקר תוספות יום טוב על משנה כלאים

משולם בן יואל כץ, רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

עיקר תוספות יום טוב על משנה כלאים

משולם בן יואל כץ, רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/עיקר-תוספות-יום-טוב-על-משנה-כלאים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
משנה א 5
משנה ב 5
משנה ד 5
משנה ה 5
משנה ז 5
משנה ח 6
משנה ט 6
פרק ב 6
משנה א 6
משנה ג 6
משנה ד 6
משנה ה 7
משנה ז 7
משנה ח 7
משנה ט 7
משנה י 8
פרק ג 8
משנה א 8
משנה ב 9
משנה ג 10
משנה ד 10
משנה ו 10
משנה ז 10
פרק ד 10
משנה א 10
משנה ב 11
משנה ג 11
משנה ד 11
משנה ה 11
משנה ו 11
משנה ז 12
משנה ח 12
משנה ט 12
פרק ה 12
משנה א 12
משנה ב 12
משנה ג 12
משנה ד 12
משנה ו 13
משנה ז 13
משנה ח 13
פרק ו 13
משנה א 13
משנה ב 14
משנה ג 14
משנה ד 14
משנה ו 14
משנה ט 14
פרק ז 14
משנה א 14
משנה ב 14
משנה ה 15
משנה ז 15
משנה ח 15
פרק ח 15
משנה א 15
משנה ב 16
משנה ד 16
משנה ה 16
משנה ו 16
פרק ט 17

משנה א 17
משנה ב 17
משנה ד 18
משנה ה 18
משנה ז 18
משנה ח 18
משנה ט 18
משנה י 18

פרק א

משנה א

א **הַחִטִּים**. כְּדֵי לְהוֹרוֹת שֶׁשְּׁנוּיִם זוּגוֹת זוּגוֹת לְכָךְ הִפְסִיק בְּזוּג קַמָּא וְתָנֵי עֲלַהּ אֵינָן כִּלְאַיִם זֶה בָּזֶה:

ב **כִּלְאַיִם**. כְּתִיב שָׂדְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם, הָיִיתִי אוֹמֵר אֲפִלּוּ שְׁנֵי מִינֵי חִטִּים אוֹ שְׂעוֹרִים, וְכֵן לְגַבֵּי בְּהֵמָה אֲפִלּוּ שׁוֹר שֶׁחוֹר עַל גַּבֵּי לָבָן, וְכֵן לְגַבֵּי בְּגָדִים, פֵּרוּשׁ בִּבְגָדִים צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּיו, מַה זֶּה לֹא זֶה מִמִּין זֶה, אַף כִּלְאַיִם שֶׁאָסַרְתִּי לְךָ בְּכָל מָקוֹם לֹא זֶה מִמִּין זֶה וְלֹא זֶה מִמִּין זֶה. יְרוּשַׁלְמִי:

ג דְּאִי לָאו הָכִי לֹא הָיוּ אוֹסְרִין אֶלָּא בְּאוֹתוֹ מָקוֹם בִּלְבָד כִּבְסוֹף פֶּרֶק ה':

ד **וְהַשְּׁעוּעִית**. מִפְּנֵי שֶׁמְּשַׁעְשַׁעוֹת אֶת הַלֵּב וּמְהַלֶּכֶת אֶת בְּנֵי מֵעַיִם, יְרוּשַׁלְמִי. כְּלוֹמַר שֶׁמְּטַמְטֶמֶת אֶת הַלֵּב. וּמְשַׁעְשַׁעַת מִלְּשׁוֹן וְעֵינָיו הָשַׁע (יְשַׁעְיָה ו). וְטָח אֶת הַבַּיִת, תַּרְגּוּם וישוע:

משנה ב

ה הֵם דּוֹמִים קְצָת לִבְצָלִים וּלְשׁוּמִים בִּהְיוֹתָם יְרָקִים עֲדַיִן שֶׁלֹּא נִתְיַבְּשׁוּ עֲדַיִן:

ו רְצוֹנוֹ לוֹמַר כָּךְ, דְּלַעַת מָרָה דְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁהוּא כָּךְ וְטוֹמְנִין בְּרֶמֶץ, בָּהּ עָסְקִינַן, וְהִיא הִיא רְמוּצָה. וְעַיֵּן בְּתוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ד

ז **הַפְּרִישִׁים**. פְּרִישִׁין בַּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז קוויט"ן, עֲזָרְדִין בִּלְשׁוֹן אַשְׁכְּנַז שפייארלי"ג:

משנה ה

ח הוֹאִיל וְטַעַם הַפְּרִי זֶה רָחוֹק מִטַּעַם פְּרִי זֶה בְּיוֹתֵר, הָר"מ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן לֶפֶת וְנָפוּץ דְּמִשְׁנָה ג' שֶׁאֵין רְחוּקָן רְחוּק גָּדוֹל הֵקֵלּוּ מִפְּנֵי דָּבָר אַחֵר שֶׁהֵם דּוֹמִין בּוֹ דְּמִיּוֹן גָּדוֹל עַד שֶׁיֵּרָאוּ כִּשְׁנֵי גְוָנִין מִמִּין אֶחָד, שֶׁאֵין הוֹלְכִין בְּכִלְאַיִם אֶלָּא אַחֲרֵי מַרְאִית הָעַיִן, אֶלָּא אִם כֵּן טַעַם פְּרִי זֶה רָחוֹק מִטַּעַם פְּרִי זֶה בְּיוֹתֵר. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב בְּשֵׁם הָרַ"מ:

משנה ז

ט **אִילָן בְּאִילָן**. אַף עַל גַּב דִּכְבָר תָּנֵי לַהּ בְּמִשְׁנָה ד' חָזַר כָּאן לְפֵרוּשֵׁי דְּהָא דְּאִיתָא כִּלְאַיִם בְּאִילָן הַיְנוּ דַּוְקָא בְּהַרְכָּבָה, דְּאִלּוּ לִזְרֹעַ שְׁנֵי מִינֵי זֶרַע אִילָנוֹת מֻתָּר:

י **רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר יָרָק בְּאִילָן**. הוּא הַדִּין אִיפְּכָא, דְּמַאי שְׁנָא. וְטַעֲמוֹ דְּרַבִּי יְהוּדָה שֶׁסּוֹבֵר דְּדַוְקָא כְּשֶׁעַל יְדֵי הַהַרְכָּבָה הֵן מִתְאַחִין וְנַעֲשֶׂה עַל יְדֵיהֶן פְּרִי אוֹ יָרָק מְשֻׁנֶּה אַסְרָה הַתּוֹרָה מִשּׁוּם כִּלְאַיִם, אֲבָל יָרָק וְאִילָן שֶׁאֵינָם מִתְאַחִין לְהִשְׁתַּנּוֹת אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹנְקִים זֶה מִזֶּה לֹא אָסְרָה הַתּוֹרָה. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ח

יא כִּי מַה שֶּׁחוֹצֵב וּמְחַלֵּק הָאָרֶץ בְּיִשֵּׁר לַחֲלָקִים שָׁוִים נִקְרָא חֲצוּב:

יב **מְשַׁמַּרְתּוֹ**. הַחַלָּמִית מַרְטִיב הַזֶּרַע וְשׁוֹמְרוֹ עַד שֶׁיְּהֵא הַזֶּרַע נִשְׁרָשׁ בָּאָרֶץ:

משנה ט

יג **תַּחַת הַגֶּפֶן**. שֶׁהוּא רַךְ וּבְוַדַּאי יַעֲבְרוּ שָׁרְשֵׁי הַלֶּפֶת וּצְנוֹנוֹת בּוֹ, אֲפִלּוּ הָכִי מֻתָּר:

יד דִּרְגִילוּת הוּא שֶׁמְּתוֹסְפִים מֵחֲמַת לַחְלוּחִית הַקַּרְקַע אֲפִלּוּ כְּשֶׁמַּנְחִים בַּחַלּוֹן:

טו **הֲרֵי זֶה כִּלְאַיִם**. לְחִיּוּב מַלְקוֹת, אֲבָל לְעִנְיַן אִסּוּר אֲפִלּוּ בְּלֹא זְרוּעָה כְּאַחַת יֵשׁ אִסּוּר וְאָסוּר לְקַיְּמָן כִּדְמוּכָח לְהַלָּן:

טז **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר כּוּ'**. כְּהַאי גַּוְנָא פְּלִיגִי בְּפֶרֶק בַּתְּרָא לְעִנְיַן כִּלְאֵי בְּגָדִים, דִּלְרַבִּי יְהוּדָה שָׁלֹשׁ תְּכִיפוֹת הֶוָה חִבּוּר וּלְרַבָּנָן אֲפִלּוּ שְׁתֵּי תְּכִיפוֹת:

פרק ב

משנה א

א דִּדְבַר תּוֹרָה חַד בִּתְרֵי בָּטֵל אֶלָּא דַּחֲכָמִים אָסְרוּ מִפְּנֵי מַרְאִית הָעַיִן וְהֵם אָמְרוּ דְּפָחוֹת מֵרֹבַע לְסָאָה מִתְבַּטֵּל:

ב **יְמַעֵט**. אוֹ מוֹסִיף עַל סָאָה אוֹ פּוֹחֵת מֵרֹבַע, וְאַף דְּכָל הָאִסּוּרִין שֶׁרִבָּה עֲלֵיהֶם מַזִּיד אָסוּר, הָכָא הָאִסּוּר אֵינוֹ אֶלָּא מַרְאִית הָעַיִן:

משנה ג

ג **אֶזֶרַע**. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַצְּמָחִים נִכָּרִים הֵם שֶׁבְּוַדַּאי יַהֲפֹךְ כֻּלָּם, אֲפִלּוּ הָכִי יַהֲפֹךְ מִתְּחִלָּה. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ד **כְּתַלְמֵי**. תֶּלֶם הוּא בֶּקַע שֶׁעוֹשָׂה הַמַּחֲרֵשָׁה בָּעֲבָרָהּ בָּאָרֶץ, וְהוּא מִלְּשׁוֹן עַל תַּלְמֵי שָׂדַי (הוֹשֵׁעַ י׳):

ה **יְשַׁיֵּר**. יֵשׁ לְפָרֵשׁ בְּכָל הַבַּיִת סָאָה רֹבַע בְּמָקוֹם אֶחָד, וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ דִּכְשֶׁתִּצְטָרֵף מַה שֶּׁאֵינוֹ חָרוּשׁ לֹא יַעֲלֶה לְרֹבַע. הַר"שׁ:

משנה ד

ו לְדַגְמָא נָקֵיט תְּבוּאָה וְהוּא הַדִּין קִטְנִיּוֹת וְזֶרַע גִּנָּה שֶׁנִּקְרָאִים זְרִיעָה. וְהוּא מֻשְׁאָל לְיָרָק:

ז **הוֹפֵךְ**. פֵּרוּשׁ לְאַחַר שֶׁהִתְלִיעָה:

ח **אֲשָׁרֵשׁ**. נִגְזַר מִמִּלַּת שֹׁרֶשׁ, וְעִנְיָנוֹ לִכְרֹת הַשֹּׁרֶשׁ וְלַעֲקֹר אוֹתוֹ, כְּמוֹ וְשֵׁרָשְׁךָ מֵאֶרֶץ חַיִּים [תְּהִלִּים נב]:

משנה ה

ט לְפִי שֶׁהוּא נִסְפָּח אֶל קְצִיר הַשָּׁנָה שֶׁעָבְרָה, מִלְּשׁוֹן וְנִסְפְּחוּ עַל בֵּית יַעֲקֹב (יְשַׁעְיָה יד). הָרַמְבַּ"ן:

י פֵּרוּשׁ אַחֵר. דְּאֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לַעֲקֹר דְּלֵיכָּא אִסּוּרָא שֶׁהֲרֵי הוּא לֹא זְרָעָן אֶלָּא מֵאֲלֵיהֶן בָּאוּ, וּמְשׁוּם מְקַיֵּם כִּלְאַיִם לֵיכָּא מִשּׁוּם דְּקָשֶׁה לְהוּ עֲשָׂבִים, וְדַוְקָא הֵיכָא דְּנִיחָא לֵיהּ חִיְּבוּהוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יַחְשְׁדוּהוּ שֶׁזְּרָעָם. רְ"י בַּתּוֹסָפוֹת:

משנה ז

יא וּרְצוֹנוֹ לוֹמַר מִכָּל אֵיזֶה תַּבְנִית שֶׁתִּהְיֶה בֵּין מְשֻׁלָּשׁ בֵּין מְרֻבָּע אוֹ שְׁאָר תַּבְנִית. הָרַ"מ:

יב **נִכְנָס**. דְּמִן הַתּוֹרָה לֹא נֶאֱסַר אֶלָּא כְּשֶׁזּוֹרֵעַ בְּמַפֹּלֶת יָד, וְרַבָּנָן אָסְרוּ כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ מַרְאִית הָעַיִן, וּלְפִיכָךְ הִתִּירוּ עַל כַּמָּה דְּרָכִים. רַ"מ:

יג וּבִלְבָד שֶׁיִּסְמְכֵהוּ לִשְׂדֵה חֲבֵרוֹ. הָרַ"מ:

יד וְנִמְצָא כְּזוֹרֵעַ לְהַשְׁחָתָה. הָרַ"מ:

משנה ח

טו דְּעִקַּר קְפִידָא אִקְּיוּם כִּלְאַיִם, אֲבָל אַזְרִיעָה לֵיכָּא קְפִידָא דִּבְמִתְכַּוֵּן לְבִדִּיק קַיְמִינַן, אֶלָּא שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁמַּזִּיקִין יֹאמְרוּ הָרוֹאִים שֶׁלְּקִיּוּמָן זְרָעָן:

טז מְפֹרָשׁ בְּפֶרֶק ב' דְּפֵאָה אַרְבַּע אַמּוֹת:

יז הוֹאִיל וְלֹא נַעֲשָׂה לְשֵׁם גֶּדֶר, שֶׁאִלּוּ נַעֲשָׂה לְשֵׁם גֶּדֶר סַגִּי בְּגָבוֹהַּ עֲשָׂרָה וְרוֹחַב כָּל שֶׁהוּא. תּוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ט

יח דְּאִלּוּ אָרֹךְ הַיְנוּ מֻשָּׂר:

יט וְעַל שֵׁם שֶׁמִּתְחִלָּה קֹדֶם הַזְּרִיעָה חֵלֶק הַשָּׂדֶה לַחֲלָקִים קוֹרֵא קָרַחַת בֵּין הַנִּשְׁאָרִים בֵּלְתִּי זְרוּעִים וּבֵין הַנִּזְרָעִים:

כ **חַרְדָּל**. וּמַתְנִיתִין דְּלֵיל דְּלֹא כְּרַבִּי מֵאִיר:

כא אֲבָל בְּפָחוֹת מִכֵּן לֹא. וְהַיְנוּ לְעִנְיַן כִּלְאַיִם, אֲבָל לְעִנְיַן פֵּאָה הֲוֵי כָּל עֲרוּגָה כְּשֶׁהָיָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ כְּדִלְעֵיל בְּמַסֶּכֶת פֵּאָה פֶּרֶק ג' מִשְׁנָה ד':

כב **עֶשֶׂר אֲסוּרוֹת**. תֵּימַהּ אַמַּאי לֹא יִהְיוּ אֲפִלּוּ שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מֻתָּרוֹת, וְהַיְנוּ רִאשׁוֹנָה שְׁלִישִׁית וַחֲמִשִּׁית מֵהַשְּׁוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, וּשְׁנִיָּה וּרְבִיעִית מֵהַשְּׁנִיָּה, וְרִאשׁוֹנָה שְׁלִישִׁית וַחֲמִשִּׁית מֵהַשְּׁלִישִׁית וְכוּ'. וְעַיֵּן בְּתוֹסָפוֹת יוֹם טוֹב בַּאֲרִיכוּת:

כג לְאוּ בְּדַוְקָא קָאָמַר שֶׁהַשּׁוּרוֹת הַנִּשְׁאָרוֹת אֵין צָרִיךְ לְחַלְּקָם:

משנה י

כד רְצוֹנוֹ לוֹמַר בְּסֶלַע שֶׁאֵינוֹ גָּבוֹהַּ עֶשְׂרָה אַף עַל גַּב דְּרָחֵב אַרְבָּעָה דְּאִי רָחֵב אַרְבָּעָה וְגָבוֹהַּ עֶשְׂרָה כוּ׳:

כה **אֲכִילַת הַגֶּפֶן**. יְרוּשַׁלְמִי, לֹא שָׁנוּ אֶלָּא אֲכִילַת הַגֶּפֶן, הָא גֶּפֶן עַצְמָהּ לֹא, לָמָּה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה. וַהֲרֵי הַקֶּבֶר אָסוּר בַּהֲנָיָה, קֶבֶר אֵין אִסּוּרוֹ נִכָּר. וַעֲבוֹדַת הַגֶּפֶן אֵין אִסּוּרָהּ בַּהֲנָיָה, אֶלָּא כְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל דְּאָמַר אֵין עֲבוֹדָה לְגֶפֶן יְחִידִי. וְהָא דְקָרֵי לֵיהּ אֲכִילָה לְפִי שֶׁנִּרְאֵית נֶאֱכֶלֶת סְבִיבוֹתֶיהָ, שֶׁאָסוּר לְזָרְעָהּ:

כו וְאִם כֵּן לֹא פָּלֵיג אֶלָּא אַרֹחַב אֲבָל בְּאָרֹךְ סְבִירָא לֵיהּ נַמִּי עֶשֶׂר אַמּוֹת וּמֶחֱצָה. וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה אַשְׁכְּחַן בְּסוֹף פֶּרֶק ג׳ דִּתְנַן שִׁשָּׁה טְפָחִים רֹחַב וְלֹא תְנַן לָאֹרֶךְ בְּכַמָּה וּפֵרְשָׁהּ בַּתּוֹסֶפְתָּא עֶשֶׂר אַמּוֹת וּמֶחֱצָה:

פרק ג

משנה א

א **עֲרוּגָה**. לְשׁוֹן עִבְרִי הוּא, מַעֲרֻגוֹת מַטָּעָהּ (יְחֶזְקֵאל יז):

ב **זוֹרְעִים כוּ׳**. כְּדִתְנַן בְּפֶרֶק ט׳ דְּשַׁבָּת כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זֵרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ. וְשָׁם פֵּרַשְׁתִּיו בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא:

ג **זֵרְעוֹנִים**. זֶה הַשֵּׁם זֵרְעוֹנִים כּוֹלֵל לְכָל הַנִּזְרָע, אֲבָל בְּכָאן הַכַּוָּנָה לִזְרָעִים מְיֻחָדִים וְהֵם הַזֶּרַע שֶׁל מִינֵי יְרָקוֹת וּכְדִתְנַן בְּרֵישׁ מַתְנִיתִין דִּלְקַמָּן. הָרַ״מ:

ד וְאִם תֹּאמַר יִזְרְעוּ תִּשְׁעָה מִינִין בָּעֲרוּגָה, אַרְבָּעָה בְּאַרְבַּע קְרָנוֹת, וְאַרְבָּעָה בְּאֶמְצַע כָּל רוּחַ, וְאֶחָד בָּאֶמְצַע, דְּכָל אֶחָד רָחוֹק מֵחֲבֵרוֹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְיֵשׁ לוֹמַר דְּכֻלֵּי הַאי הֲוֵי עֲרִבּוּב. עוֹד יֵשׁ לוֹמַר דְּהַשְׁתָּא יָכוֹל לִזְרֹעַ הַרְבֵּה מִכָּל מִין שֶׁבָּרוּחַ, תּוֹסָפוֹת. וְכָתְבוּ עוֹד דְּאַף עַל גַּב דְּבָעֲרוּגָה שֶׁהִיא חֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה עַל חֲמִשָּׁה יֵשׁ בַּאֲלַכְסוֹנָהּ שִׁבְעָה, דְּכָל אַמָּתָא בְּרִבּוּעַ אַמָּתָא וּתְרֵי חֲמִשֵׁי בַּאֲלַכְסוֹנָהּ, וְיָכוֹל לִזְרֹעַ בְּאַרְבַּע קְרָנוֹת וּבָאֶמְצַע, וְתֵרֵץ ר״י דְּהָא מִקְרָא יָלְפִינַן וְאֵין לְהַעֲמִיד הַמִּקְרָא בְּעִנְיָן זֶה שֶׁאֵינוֹ שִׁעוּר לֹא לִיניָקָה וְלֹא לְשׁוּם דָּבָר:

ה שֶׁלֹּא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא בְּמַפֶּלֶת יָד וּקְרָא דְּהָכָא דְּקָפִיד אַעִרְבּוּב אֵינוֹ אֶלָּא אַסְמַכְתָּא:

ו וּמִכָּל מָקוֹם צָרִיךְ שֶׁיְּנִיחַ קְצָת לְהַפְרִישׁ בֵּינֵיהֶן כִּדְפֵרֵשׁ רַשׁ״י בַּגְּמָרָא:

ז וְשִׁעוּר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים הֵינוּ עִם מְקוֹם הַזְּרָעִים. כָּתַב הָרַ״שׁ וְהָא דִתְנַן לְעֵיל בְּפֶרֶק ב׳ יָרָק בְּיָרָק שִׁשָּׁה טְפָחִים הַנִּי מִילֵּי בְּשָׂדֶה גְּדוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ יָרָק הַרְבֵּה, אֲבָל הָכָא דְּאֵין זוֹרֵעַ מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד אֶלָּא מְעַט לֹא חַיְשִׁינַן, וְדִכְוָתֵהּ אַשְׁכְּחַן גַּבֵּי תְּבוּאָה בֵּית רֹבַע דְּאָמְרִינַן בִּירוּשַׁלְמִי שֶׁרַשַּׁאי לִזְרֹעַ חֲמִשָּׁה מִינִין בְּבֵית רֹבַע אֶחָד דְּבְכָל מָקוֹם שֶׁאֵין זוֹרֵעַ מִכָּל מִין וְמִין אֶלָּא מְעַט לֹא חַיְשִׁינַן אֶלָּא לִיניָקָה:

ח **גָּבוֹהַּ טָפַח**. וְגַם בָּרָחְבּוֹ טֶפַח כִּדְאִיתָא בִּגְמָרָא שַׁבָּת דַּף פ"ה מִדְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר לְקַמָּן מִשְׁנָה ג' רֹחַב הַפַּרְסָה, וְכָתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת דְּאַף עַל גַּב דְּרַבִּי יְהוּדָה לְקַמָּן לֹא מַיְרֵי אֶלָּא לְעִנְיַן הֶפְסֵק, נִרְאֶה לַגְּמָרָא דְּלֹא שְׁנָא לִגְבוּל דְּהוּא הַדִּין נַמִּי שֶׁשִּׁעוּרוֹ טֶפַח:

ט **שְׁלֹשָׁה כוּ'**. וְתֵימַהּ שֶׁלִּשְׁנֵים עָשָׂר זְרָעִים צְרִיךְ שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה מֶרְחָקִין וְכָל מֶרְחָק שְׁלֹשָׁה טְפָחִים הֵם שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה טְפָחִים, וְאֵין בְּכָל הַגְּבוּלִים סָבִיב כִּי אִם עֶשְׂרִים וּשְׁמֹנָה טְפָחִים, לִשְׁנַיִם לְכָל אֶחָד שְׁמֹנָה טְפָחִים וְלִשְׁנַיִם לְכָל אֶחָד שִׁשָּׁה טְפָחִים. וְלָכֵן נִרְאֶה לִי שֶׁעַל כָּל גְּבוּל הוּא זוֹרֵעַ שְׁלֹשָׁה. וְכָךְ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת, שֶׁמַּנִּיחַ טֶפַח הַסְּמוּכָה לַקֶּרֶן וְזוֹרֵעַ מִין אֶחָד וּמַנִּיחַ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְזוֹרֵעַ, וּמַנִּיחַ עוֹד שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְזוֹרֵעַ, וְנִמְצָא שֶׁיֵּשׁ עוֹד טֶפַח פְּנוּי בַּקֶּרֶן הַשֵּׁנִי, וְכֵן הוּא עוֹשֶׂה לְכָל גְּבוּל וּגְבוּל, וְנִמְצָא שֶׁיֵּשׁ בֵּין מִין וְמִין שְׁלֹשָׁה טְפָחִים שִׁעוּר הַרְחָקָה, מִלְּבַד בְּאוֹתָן שֶׁסְּמוּכוֹת לַקְּרָנוֹת שֶׁאֵין בֵּינֵיהֶם הַרְחָקָה לְפִי שֶׁאֵין צְרִיכִין, שֶׁיֵּשׁ הֶכֵּר בַּדֶּרֶךְ שֶׁנִּזְרָעִין שָׁם זֶה נִזְרָע צָפוֹן וְדָרוֹם וְזֶה מִזְרָח וּמַעֲרָב כִּדְכָתַב הָרַ"ב בְּרֵישָׁא. שֶׁהֲרֵי כָּתַבְתִּי שֶׁרֹחַב הַגְּבוּל טֶפַח, וְנִמְצָא שֶׁזּוֹרֵעַ בְּאֹרֶךְ טֶפַח וְיֵשׁ הֶכֵּר בִּזְרִיעָתָן כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּרֵישָׁא שֶׁאִם יִזְרַע תִּשְׁעָה הֲוֵי עֲרֹבוּב כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַתּוֹסָפוֹת, לְפִי שֶׁאֵין כָּאן הֶכֵּר, וְעוֹד שֶׁלֹּא יוּכַל לִזְרֹעַ מִכָּל מִין כִּי אִם גַּרְעִין אֶחָד. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

י **מִפְּנֵי כוּ'**. וְהַרְחָקַת שְׁלֹשָׁה טְפָחִים לֹא מְהַנֵּי דְּאַכַּתִּי הֲוֵי נִרְאֶה מְעֹרָבָב וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין יוֹנְקִין זֶה מִזֶּה. אֲבָל בַּעֲרוּגָה פְּשׁוּטָה דְּרֵישָׁא רַשַּׁאי לִטַּע אֲפִלּוּ רֹאשׁ לֶפֶת בָּאֶמְצַע, לְפִי שֶׁאֵין כָּאן אֶלָּא אַרְבָּעָה מִינִין לְאַרְבַּע הָרוּחוֹת לֹא נִרְאֶה כְּעֵרְבּוּבְיָא. כָּךְ נִרְאֶה לִי. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יא **שִׁשָּׁה**. דָּרֹשׁ זֶרַע זַרְעָהּ זְרָעֶיהָ זֵרוּעֶיהָ כְּלוֹמַר דְּמָצֵי לְמִכְתַּב זֶרַע דְּמַשְׁמַע חַד וְזֶרַע דְּמַשְׁמַע תְּרֵי וּזְרָעֶיהָ מַשְׁמַע תְּלָת וּכְתִיב זֵרוּעֶיהָ הֲרֵי אַרְבָּעָה וּכְתִיב תּוֹצִיא צֶמַח תּוֹצִיא חַד וְצֶמַח חַד כְּמוֹ לְתַנָּא קַמָּא, הֲרֵי שִׁית. וְכִי רָמֵז קְרָא שִׁשָּׁה זֶרְעוֹנִים בַּעֲרוּגָה בַּת שִׁשָּׁה טְפָחִים, דְּקִים לֵיהּ לְרַבִּי יְהוּדָה דְּשִׁית בְּשִׁית לֹא יָנָקִי, כִּי הֵיכִי דְּלָרַבָּנָן בַּחֲמִשָּׁה בְּשִׁשָּׁה כוּ'. וְלֹא אִתְבָּרַר כַּמָּה הוּא שִׁעוּר הֶרְחֵק לְרַבִּי יְהוּדָה. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יב **בָּאֶמְצַע**. וְרַבִּי יְהוּדָה פָּלִיג בֵּין בְּרֵישָׁא וּבֵין בְּסֵיפָא, וְהָכִי אִיתָא בַּיְרוּשַׁלְמִי:

משנה ב

יג כְּלוֹמַר יוֹתֵר מֵעֲרוּגָה, וְלֹא שָׂדֶה גְּדוֹלָה מַמָּשׁ, דְּהָא בְּמִשְׁנָה ט' לְעֵיל כָּתַב שֶׁאֵין רְגִילוּת לִזְרֹעַ מִן הַחֲרָדָל שָׂדֶה גְּדוֹלָה. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יד נִרְאֶה דְּגָרַס בְּמַתְנִיתִין גּוֹבֵל וְלֹא גְּבוּל:

טו **הַתֶּלֶם**. וְרֹחַב הַתֶּלֶם שִׁשָּׁה, וְכֵן בְּאַמַּת הַמַּיִם, וְזוֹרְעִים לְרָחְבָּהּ שֶׁל אַמָּה שֶׁהִיא כְּמוֹ כֵן שִׁשָּׁה, וּכְשֶׁיִּבָּשׁוּ הַמַּיִם דַּחֲזִי לִזְרִיעָה. הָרַ"שׁ:

טז הָרַ"שׁ. וּלְטַעֲמֵיהּ אָזֵיל שֶׁפֵּרֵשׁ לְעֵיל דְּהַהַרְחָקָה הִיא טָפַח וּמֻחֲצָה וּכְדַעַת הָרַ"מ, אֲבָל הָרַ"ב שֶׁסּוֹבֵר כְּרַשְׁ"י שֶׁצָּרִיךְ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים הִנֵּה בְּרוֹחַב הַשִּׁשָּׁה לֹא יוּכַל לִזְרֹעַ כִּי אִם שְׁלֹשָׁה גַּרְעִינִין, וְלָכֵן אֲנִי אוֹמֵר שֶׁלְּפוּם רִיהֲטָא הֶעְתִּיק לְשׁוֹן הָרַ"שׁ. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ג

יז **וְעַד רֹאשׁוֹ**. שְׁתֵּי הַקְּצָוֹת כָּל אֶחָד רֹאשׁ וְסוֹף:

יח כְּלוֹמַר שֶׁהַהֶפְסֵק הוּא הַזֶּרַע הָאַחֵר שֶׁנִּזְרַע בַּתֶּלֶם, אַף עַל פִּי שֶׁמַּקִּיף בִּשְׁלֹשָׁה רוּחוֹת זֶרַע הַשָּׂדֶה, כֵּיוָן שֶׁהוּא תֶּלֶם וּבְצַד הָרְבִיעִי אֵין בּוֹ זֶרַע שֶׁעַכְשָׁיו אֵינוֹ חָבוּשׁ הֲוֵי הֶפְסֵק. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב בְּשֵׁם הָרַ"שׁ:

יט וְצָרִיךְ לְחַלֵּק בֵּין תֶּלֶם סְתָם דְּהָכָא לְתֶלֶם שֶׁל פְּתִיחַ בְּמִשְׁנָה ו' פֶּרֶק ב':

משנה ד

כ וּמַשְׁמַע דְּכִי נִסְמְכוּ מִיהוּ שְׁתֵּי הַשּׁוּרוֹת שֶׁל קִשּׁוּאִין שָׁרֵי, וְאִם כֵּן הָא דְּתָנַן בְּרֵישָׁא שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִים שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל פּוֹל לָאו דַּוְקָא אֶלָּא כִּי הֲוָה שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל קִשּׁוּאִין תּוּ שָׁרֵי אֲפִלּוּ אַחַת שֶׁל דְּלוּעִים וְאַחַת שֶׁל פּוֹל דְּהָא אִיכָּא שָׂדֶה, וְרַשַּׁאי לִסְמֹךְ יָרָק אַחֵר בְּהַפְסֵקַת תֶּלֶם. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ו

כא **בְּצָלִים**. וְיֵחֵד בְּצָלִים מִפְּנֵי שֶׁאֶפְשָׁר שֶׁכֵּן הָיָה הַמִּנְהָג אֶצְלָם. הָרַמְבַּ"ם:

כב **שֶׁל דְּלוּעִים**. וְלֹא דָּמֵי לַמַּתְנִיתִין דְּלְעֵיל שֶׁיָּכוֹל לִטַּע שְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל קִשּׁוּאִים וּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל דְּלוּעִים וּשְׁתֵּי שׁוּרוֹת שֶׁל פּוֹל הַמִּצְרִי, דְּשָׁאנֵי שׁוּרָה מִשְּׁתֵּי שׁוּרוֹת, וְעוֹד דְּכֵיוָן שֶׁבָּא לַעֲקֹר חָמוּר טְפֵי כִּדְאַשְׁכְּחָן בַּיְרוּשַׁלְמִי:

כג כְּלוֹמַר וּתְנַן לְעֵיל בְּפֶרֶק ב' מִשְׁנָה ח' דְּבוּר הֲוֵי הֶפְסֵק:

משנה ז

כד וְטַעֲמָא דְּכִלְאֵי כֶּרֶם אֲסוּרִים בַּהֲנָאָה וְכִלְאֵי זְרָעִים מֻתָּרִים אֲפִלּוּ בַּאֲכִילָה כְּדִתְנַן בְּרֵישׁ פֶּרֶק ח':

פרק ד

משנה א

א **שֶׁחָרַב**. וְהוּא גָּזוּר מִמִּלַּת קֶרַח הוּא (וַיִּקְרָא יג):

משנה ב

ב וְכֵן כָּתַב הָרַ"שׁ סָבִיב כְּמוֹ מְחוֹלוֹת. דַּעְתָּם דְּמִסְתָּמָא הַמָּקוֹם הַפָּנוּי הוּא סָבִיב כָּל הַכֶּרֶם בֵּין הַגָּדֵר לְאַרְבַּע רוּחוֹתָיו. וְהוּא הַדִּין נַמִּי אִם אֵינוֹ אֶלָּא מִצַּד אֶחָד. וּלְשׁוֹן הָרַ"מ מֵעִנְּין אֶחָר, רְצוֹנוֹ לוֹמַר עֲזִיבַת הַדָּבָר:

ג כְּדִתְנַן בְּמִשְׁנָה ד' פֶּרֶק ב' דְּבָבָא בַתְרָא:

משנה ג

ד וּלְהָרַ"מ אַרְבַּע אַמּוֹת וּמֶחֱצָה:

ה **גָּדֵר**. אַגַּב שֶׁהִזְכִּירוֹ מְפָרֵשׁ לֵיהּ, וְאַגַּב גָּדֵר מְפָרֵשׁ חָרִיץ. הָרַ"שׁ:

משנה ד

ו וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. הָרַ"מ:

ז **הָרִבָּה**. שֶׁנִּפְרַץ בִּמְקוֹמוֹת הָרִבֵּה פְּרָצוֹת פְּחוּתוֹת מֵעֲשָׂר אַמּוֹת וְיִתֵּרוֹת מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים. הָרַ"שׁ:

ח מְרֻבֶּה. שֶׁתְּהֶיֶה מִדַּת הָעוֹמֵד מִן הַקִּיר יוֹתֵר מִמִּדַּת כָּל הַמְּקוֹמוֹת הַפְּרוּצִים בּוֹ כְּשֶׁיִּהְיוּ נִכְלָלוֹת. הָרַ"מ:

משנה ה

ט **שְׁתֵּי שׁוּרוֹת**. וְכָתַב הָרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ז' וְכַמָּה יִהְיֶה בְּכָל שׁוּרָה, שְׁלֹשָׁה גְּפָנִים אוֹ יוֹתֵר. וְהַשְׁתָּא הָא דְּתָנֵן שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצֵאת זָנָב הַיְנוּ כִּי הֲווּ חֲמִשָּׁה נְטוּעִים בְּכַהַאי גַּוְנָא הוּא דַּהֲווּ כֶּרֶם, אֲבָל כִּי לֹא נְטוּעִ בְּכַהַאי גַּוְנָא צָרִיךְ שִׁשָּׁה, שֵׁלֶשׁ לְכָל שׁוּרָה:

י **הַזּוֹרַע כּוּ'**. קִדֵּשׁ לְבֵית הִלֵּל שְׁתֵּי שׁוּרוֹת וּכְגוֹן דְּזָרַע חוּץ לַכֶּרֶם שֶׁהוּא נְטוּעַ חֲמֵשׁ עַל חֲמֵשׁ, דְּהַיְנוּ חֲמֵשׁ שׁוּרוֹת בְּכָל שׁוּרָה חֲמִשָּׁה, וּלְבֵית שַׁמַּאי מְקַדֵּשׁ אוֹתָהּ שׁוּרָה חִיצוֹנָה שֶׁל צַד הַזֶּרַע כְּשֶׁזָּרַע בַּעֲבוֹדַת הַכֶּרֶם שֶׁהוּא אַרְבַּע אַמּוֹת, וּלְבֵית הִלֵּל קִדֵּשׁ [שִׁשָּׁה], שֵׁלֶשׁ בְּשׁוּרָה חִיצוֹנָה וְשֵׁלֶשׁ שֶׁכְּנֶגְדָּן בְּשׁוּרָה שְׁנִיָּה. יְרוּשַׁלְמִי:

משנה ו

יא כָּזֶה :.

יב כָּזֶה :.

יג כָּזֶה.:. לְהָרַמְבַּ"ם אַחַת. יוֹצְאָה זָנָב כָּזֶה : וְאַחַת בֵּינְתַיִם כָּזֶה :. וְאַחַת בָּאֶמְצַע כָּזֶה :., וְעַל פִּי צוּרָה שֶׁל הָרַמְבַּ"ם זַ"ל הֵם כָּל הַכְּרָמִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

יד **עַד כּוּ'**. הָא תּוּ לָמָּה לִי. וְאֶפְשָׁר לִי לוֹמַר דִּשְׁתֵּי צוּרוֹת הַיְנוּ אוֹתָהּ שֶׁל הָרַמְבַּ"ם וְאוֹתָהּ שֶׁל הָרַ"ב שֶׁתֵּיהֶם רְאוּיִן לְהִקָּרֵא בְּשֵׁם יוֹצְאָה זָנָב. וְאַחַת מֵהֶן הִיא יוֹתֵר רְאוּיָה. וְאִלּוּ לֹא חָזַר וְשָׁנָה עָלָיו הָוֶה אָמֵינָא דִּשְׁתֵּי הַצּוּרוֹת הֲווּ כֶּרֶם. וְאַשְׁמְעִינַן דְּדַוְקָא אוֹתָהּ הַיּוֹתֵר רְאוּיָה

הִיא בִּכְלַל כֻּלָּם וְלֹא הָאַחֶרֶת. וְהַתַּנָּא סָמַךְ עַל שֶׁבְּיָמָיו הָיָה יָדוּעַ וּמְפֹרָסָם אֵיזוֹ הִיא הַצּוֹרָה הַיּוֹתֵר רְאוּיָה. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב. וְהַתּוֹסָפוֹת חֲדָשִׁים תֵּרֵץ דְּאָתֵי לְאַשְׁמְעִינַן אֲפִלּוּ יִהְיֶה אֶחָד בֵּינָתַיִם אוֹ בָּאֶמְצַע וְגַם אַחַת יוֹצְאָה זָנָב דַּהֲוֵי כֻּלָּם, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יֵשׁ מְפָרְשִׁים לְקַמָּן כֻּלָּם שֶׁנָּטוּעַ עַרְבּוּבְיָא:

משנה ז

טו וְהַיְנוּ כְּשֶׁהַזְּרָעִים הֵם שְׁלוֹ:

טז לֹא שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת כְּדֶרֶךְ הָרַבִּים בְּפֶרֶק ב' דְּפֵאָה, אֶלָּא שְׁבִיל הַדְּרָכִים לָרַבִּים. הָרַאֲבַ"ד:

יז **גְּבוֹהַּ מֵעֲשָׂרָה**. דַּוְקָא נָמוּךְ מֵעֲשָׂרָה מִצְטָרְפוֹת, דְּאִי גְּבוֹהַּ עֲשָׂרָה אֵינָן מִצְטָרְפוֹת. וְהָא דְּתָנַן גְּבוֹהַּ מֵעֲשָׂרָה לִרְבוּתָא דְּרַבִּי יְהוּדָה אִם עֵרְסָן כוּ':

משנה ח

יח דִּלְעֵיל לְעִנְיַן חוּצָה לָהּ וְהָכָא לְעִנְיַן תּוֹכָהּ. וְזֶה שֶׁאָמַר בַּיְרוּשַׁלְמִי אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר הֶחֱמִירוּ תּוֹכָהּ יוֹתֵר מֵחוּצָה לָהּ. וְטַעֲמָא דְּרִחוּק שְׁמֹנָה אַמּוֹת, דְּאֵין שָׁדֶה פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת כְּדִלְעֵיל רֵישׁ פִּרְקִין:

משנה ט

יט כְּלוֹמַר וְלֹא מִשּׁוּם אִסּוּר. הָר"ש. וְרַבִּי יְהוּדָה אָתָא לְסִיּוּעֵי לְתַנָּא קַמָּא:

פרק ה

משנה א

א אֲלִיבָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּמַתְנִיתִין דִּלְקַמָּן, דְּהָא לְרַבָּנָן הֲוֵי כֶּרֶם אֲפִלּוּ בִּנְטוּעוֹת בְּפָחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת. וְעַיֵּן בְּתוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב שֶׁהֶאֱרִיךְ, וּמוֹדֶה דְּהַגְּמָרָא בְּפֶרֶק הַסְּפִינָה מוֹרָה דְּכֵן הֲלָכָה:

משנה ב

ב דְּצָרִיךְ לְחֲרִישַׁת שְׁוָרִים אַרְבַּע אַמּוֹת כְּדִלְעֵיל פֶּרֶק ג':

משנה ג

ג וְכָתַב הָר"ש דְּהַיְנוּ דְּאָמַר רַבִּי יְהוּדָה בַּפֶּרֶק דִּלְעֵיל מִשְׁנָה ז' אִם עֵרְסָן. וּדְבַר תֵּימַהּ הוּא שֶׁשִּׁנָּה לְשׁוֹנוֹ, וְשָׁמָּא עֵרְסָן בִּידֵי אָדָם וְכוֹתֵשׁ מִמֵּילָא. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ד

ד וְתֵימַהּ דְּאִם כֵּן צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה יוֹתֵר מֵאַרְבַּע אַמּוֹת דְּצָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה רִחוּק אַרְבַּע אַמּוֹת. וְכִי תֵּימָא דְּאֵין הָכִי נַמִּי, אֵין זֶה בְּמַשְׁמַע לְשׁוֹן הָרַ"ב. וְעַיֵּן בְּתוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ה וּכְאֵלּוּ אֲוִיר הַכֶּרֶם מַקִּיף הַזֶּרַע שֶׁבַּבַּיִת, וְגָרַע מִשּׁוֹמֵרָה. וּבַיְרוּשַׁלְמִי דָּרִישׁ לַהּ מִקְרָא (יְשַׁעְיָה מב) וּבְבָתֵּי כְלָאִים הָחְבָּאוּ, בַּיִת שֶׁמַּחְבִּיאִין בּוֹ אֶת הַכִּלְאַיִם:

משנה ו

י בְּרִישׁ בָּבָא בַתְרָא. וְהַטַּעַם מִשּׁוּם דִּכְתִיב לֹא תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם, דּוּמְיָא דִּזְרִיעָה דְּנִיחָא לֵיהּ. תּוֹסְפוֹת:

יא וְהַטַּעַם נִרְאֶה לִי שֶׁכֵּן זֶה שִׁעוּרוֹ לְעִנְיַן בִּטּוּל כְּדִתְנַן בְּמִשְׁנָה א' פֶּרֶק ב' דְּעָרְלָה, וְעַיֵּן שָׁם בְּפֵרוּשׁ הָרַ"ב. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ז

יב וְחַיָּב לַעֲקֹר כְּשֶׁיִּרְאֶה, וְאִם קִיְּמָן הֲרֵי זֶה קָדֵשׁ. הָרַמְבַּ"ם:

יג וְהַיְנוּ כְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא בַּיְרוּשַׁלְמִי. אֲבָל הָרַמְבַּ"ם פָּסַק בְּחִבּוּרוֹ כְּרַבִּי יוֹחָנָן דְּהַכֹּל אָסוּר בַּהֲנָאָה. וְהָא דִתְנַן יְנַפֵּץ תֵּרֵץ בַּיְרוּשַׁלְמִי מִשּׁוּם דְּיוֹתֵר רָאוּי לְקִבּוּרָה בְּעוֹדוֹ אָבִיב וְלַח מִשֶּׁהוּא רָאוּי לִשְׂרֵפָה, וּתְנַן בְּפֶרֶק ב' דִּתְמוּרָה כִּלְאֵי הַכֶּרֶם שֶׁדַּרְכּוֹ לִשְׂרֹף יִשְׂרֹף שֶׁדַּרְכּוֹ לִקְבֹּר יִקָּבֵר:

יד **תִּדָּלֵק**. הוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (דְּבָרִים כב) פֶּן תִּקְדַּשׁ הַמְּלֵאָה וְתַרְגּוּמוֹ דִּלְמָא תִּתּוֹקַד. הָרַמְבַּ"ם. וְאִם רָאָה אוֹתָן וְקִיְּמָן הֲרֵי אֵלּוּ יִשָּׂרְפוּ עִם הַגְּפָנִים הַסְּמוּכִים לָהֶם. הָרַמְבַּ"ם. וְשִׁעוּר הֲבִיאָה דָּגָן הַיְנוּ שְׁלִישׁ:

משנה ח

טו **מִינֵי זְרָעִים**. דִּכְתִיב כַּרְמְךָ לֹא תִזְרַע כִּלְאָיִם זְרָעִים הַדּוֹמִים לַכֶּרֶם וּבְקַנְבּוֹס וְלוּף תּוֹלִין אֶשְׁכּוֹלוֹת כְּמִין עֲנָבִים לְהַכִי הֲוֵי כִלְאַיִם. רַשְׁ"י בְּמִנָחוֹת דַּף ט"ו. וְהָרַמְבַּ"ם בְּפֶרֶק ה' נָתַן טַעַם שֶׁנִּגְמָרִים עִם תְּבוּאַת הַכֶּרֶם. וּפֵרֵשׁ הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה שֶׁכְּמוֹ שֶׁהַכֶּרֶם אֵינוֹ נִתָּר עַד שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים מִטַּעַם עָרְלָה וְקַנְבּוֹס וְלוּף עוֹשִׂין לְשֶׁלֹּשׁ שָׁנִים כְּדִלְעֵיל פֶּרֶק ב' מִשְׁנָה ה':

פרק ו

משנה א

א וְגַם הָרַמְבַּ"ם בְּחִבּוּרוֹ כָּתַב כֵּן. וְהִקְשָׁה הָרַאֲבַ"ד דְּאַמַּאי צָרִיךְ הַרְחָקָה מֵאָחוֹרֵי הַכֹּתֶל שֶׁהֲרֵי הַכֹּתֶל בֵּין הַגְּפָנִים וְהַזֶּרַע. וְתֵרֵץ הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה דְּשָׁאנֵי הָכָא שֶׁהַגְּפָנִים עֲרוּסִים עַל הַכֹּתֶל חָזַר הַגָּדֵר לִהְיוֹת כְּאִלּוּ הוּא עִקַּר הַגְּפָנִים:

ב וּלְעֵיל מִשְׁנָה ד' כָּתַב דְּאֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי, וְכֵן כָּתַב בְּמִשְׁנָה ז' דִּלְקַמָּן:

משנה ב

ג **מִן הַמַּדְרֵגָה**. זֶה לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם בְּחִבּוּרוֹ פֶּרֶק ח' גְּפָנִים שֶׁהָיוּ נְטוּעִים בְּמַדְרֵגָה גְּבוֹהָה וְהֶעֱרִיס שֶׁלָּהֶן יוֹצֵא וּמְסַכֵּךְ עַל הַשָּׂדֶה:

ד וְהַטַּעַם מִדְּתָנַן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מַשְׁמַע שֶׁבָּא לַחֲלֹק, וְאִם כֵּן רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב לֹא סְבִירָא לֵיהּ הָכִי, וּמִשְׁנַת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב קַב וְנָקִי. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ג

ה וְהַיְנוּ עָרִיס, אֶלָּא שֶׁהָעֵצִים וְהַקָּנִים עַצְמָן הֵן נִקְרָאִים אַפִּיפְיָרוֹת. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ד

י וְהִלֵּךְ הֶחְדֵּשׁ דְּהָכָא לֹא הֲוֵי כְּמוֹ הִלֵּךְ הֶחְדֵּשׁ דְּלְעֵיל, דְּהָתָם פֵּרוּשׁ שֶׁהִלֵּךְ עַל מַה שֶׁנִּזְרַע כְּבָר. וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יא **שֶׁל שִׁקְמָה**. כְּלוֹמַר וְזֶה הַקּוֹרָה מִשֶּׁל סַדָּן שֶׁל שִׁקְמָה הָיָה. וְלִסְפָרִים אֲחֵרִים בְּתוֹךְ סַדָּן. וּפֵרוּשׁ שִׁקְמָה עַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ מִשְּׁנָה ח' פֶּרֶק קַמָּא. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

יב כֵּן הוּא בַּתּוֹסֶפְתָּא. וְתֵימַהּ שֶׁהֲרֵי אֵילַן מַאֲכָל הוּא וּמַאי צָרִיךְ לְהַאי טַעֲמָא. וְאוּלַי שֶׁכֵּיוָן שֶׁהוּא מִין תְּאֵנָה מִדְּבָרִית לֹא חָשִׁיב כְּאִילַן מַאֲכָל. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ו

יג לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם וְשִׁעוּר טֶפַח הַנִּזְכָּר בְּכָל הַשַּׁ"ס וּבוֹ יִהְיֶה הַשִּׁעוּר תָּמִיד, הוּא אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת בְּגוּדָל אוֹ שֵׁשׁ בָּאֶצְבַּע אֲשֶׁר תַּחַת הַגָּדֵל, וּשְׁנֵי הַשִּׁעוּרִים שָׁוִין:

משנה ט

יד וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּתוֹךְ עֲבוֹדַת עִקַּר הַגֶּפֶן. הָרַ"שׁ:

פרק ז

משנה א

א וּמְשׁוּם הָא דִּתְנַן בְּפֶרֶק לֹא יַחְפֹּר מַרְחִיקִין אֶת הַזְּרָעִים מִן הַכֹּתֶל כּוּ' הֲצָרַךְ לְפָרֵשׁ כֵּן:

משנה ב

ב **בְּדַלַּעַת**. שְׁיִבְשָׁה. וְהָרַ"ב שֶׁכָּתַב מְשׁוּם זְרָעִים בְּדַלַּעַת כּוּ' שֶׁהַדַּלַּעַת יְבֵשָׁה, וַהֲוֵי לֵיהּ לְפָרֵשׁ כֵּן מְשׁוּם הַבְרָכַת הַגֶּפֶן עַצְמוֹ. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ג **מִצְטָרְפוֹת**. לְהִיוֹת כָּרֶם, וְאִם לָאו אֵינָן מִצְטָרְפוֹת וְדֵינָן כְּגֶפֶן יְחִידִית שֶׁעֲבוֹדָתוֹ שִׁשָּׁה טְפָחִים. הָרַ"שׁ:

ד כְּלוֹמַר וּבֶאֱמֶת יֵשׁ בָּהֶן עֲדַיִן לַחוּת שֶׁהֲרֵי בֵּימֵי הַקַּיִץ יַחְזְרוּ לִכְמוֹת שֶׁהָיוּ, אֶלָּא אַפִּלּוּ בַּקַּיִץ דְּנִכַּר שֶׁהִיא יְבֵשָׁה שֶׁהֲרֵי כָּל שְׁאָר הַגְּפָנִים לַחִים הֵם וְאִלּוּ הָיָה בְּזֶה הַגֶּפֶן לֵחָה הָיְתָה

נִרְאֵית לַחָה כִּשְׁאָר הַגְּפָנִים, אֲפִלּוּ הָכִי גְּזִרִינַן מִשּׁוּם דְּגַם בַּקַּיִץ אֵיכָא גְּפָנִים כוּ'. וְגָזְרִינַן בְּכָל גֶּפֶן יְבֵשָׁה מִשּׁוּם מַרְאִית עַיִן. כָּךְ פֵּרוּשׁ דִּבְרֵי הָרַ"ב. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ה כְּלוֹמַר כְּשֶׁיְּזָרַע צֶמֶר גֶּפֶן בַּכֶּרֶם אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ לְפִי כוּ'. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ה

ו **אֶת גַּפְנוֹ**. כָּתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת סוֹף פֶּרֶק הֶעָרֵל דְּהוּא הַדִּין הַזּוֹרֵעַ כְּהַהוּא עֻבְדָּא דְּמַיְתֵי בְּסֵיפָא, אֶלָּא נָקַט מְסַכֵּךְ מִשּׁוּם רְבוּתָא דְּתַנָּא קַמָּא דְּאַף בְּמְסַכֵּךְ אָסוּר:

ז יְרוּשַׁלְמִי, וְנִרְאֶה טַעֲמָא מִדְּלֹא כְתִיב כִּלְאַיִם בְּכַרְמְךָ וּכְתִיב כַּרְמְךָ כִּלְאַיִם, שְׁלֹא סָמַךְ כִּלְאַיִם לְכַרְמְךָ, שְׁמַע מִנַּהּ דְּבָכָל מָקוֹם אָסוּר כִּלְאַיִם. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ז

ח כֵּן פֵּרֵשׁ הָרַ"שׁ גַּם לַגְּרָסָא דְּיִגְרֹר בִּשְׁנֵי רֵישֵׁי"ן. וְגִרְסַת הָרַמְבַּ"ם יִגְדֹּד בִּשְׁנֵי דָּלָתֵי"ן מִלְּשׁוֹן (דְּנִיֵּאל ד) גִּדּוּ אִילָנָא. וְקָשֶׁה דְּהָכָא תָּנָא יַחְתֹּךְ וּבְסֵיפָא יַחֲזִיר. וְנִרְאֶה דְּהַיְנוּ טַעֲמָא כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּפֵרוּשׁוֹ שֶׁהָעֲנָפִים נִשְׁבָּרוּ וְנֶעֱקְרוּ, וּכְלוֹמַר דְּלֹא נֶעֱקְרוּ מִשָּׁרְשֵׁיהֶן מִן הָאִילָן דְּאִם כֵּן אֵין כָּאן עוֹד קִדּוּשׁ כְּלָל, אֶלָּא שֶׁלֹּא נִשְׁבְּרוּ וְלֹא נֶעֱקְרוּ לְגַמְרֵי, אֲבָל אֵין לָהֶם תַּקָּנָה לְהַעֲמִידָם בִּנְטִיָּה שֶׁיִּהְיֶה אוֹתָם מֵעַל גַּבֵּי הַתְּבוּאָה, וְחוֹתְכִין אוֹתָן מִמְּקוֹם שֶׁנִּשְׁבְּרוּ וְנֶעֱקְרוּ, וְזֶהוּ שֶׁכָּתַב הָרַ"ב וִילַקֵּט, דְּשַׁיָּךְ בִּגְפָנִים הַמֻּנָּחִים עַל הַתְּבוּאָה וְלֹא שַׁיָּךְ זֶה בַּתְּבוּאָה:

ט אֶלָּא עֲנָבִים וְחִטִּים. הָרַמְבַּ"ם:

משנה ח

י הַיְנוּ לַגְּרָסָא מִשֶּׁתַּשְׁלִישׁ, וְלַגְּרָסָא מִשֶּׁתַּשְׁרִישׁ הָכִי נַמִּי דִּכְוָתָהּ, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ תְּבוּאָה שֶׁהִשְׁרִישָׁה:

יא **אָסוּר**. בִּפְסָחִים דַּף כ"ה אָמַר רָבָא תְּרֵי קְרָאֵי כְּתִיבִי, כְּתִיב הַזֶּרַע וּכְתִיב הַמְּלֵאָה, הָא כֵּיצַד, זָרוּעַ מֵעִקָּרָא בְּהַשְׁרָשָׁה, זָרוּעַ וּבָא הוֹסִיף אֵין לֹא הוֹסִיף לֹא:

יב הָכִי מַשְׁמַע בַּיְרוּשַׁלְמִי דִּלְכֻלֵּי עָלְמָא הַזְּרָעִים נֶאֱסָרִים אַף עַל גַּב דְּהַגְּפָנִים לֹא נֶאֱסְרוּ. וְלִישְׁנָא דְּמַתְנִיתִין נַמִּי מוֹכְחָא דְּלֹא קָדְשׁוּ הַגְּפָנִים, דְּהָא תְּנַן אָסוּר וְלֹא תְּנֵי קִדֵּשׁ. וְעַיֵּן בְּתוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב בְּשִׁיטַת הָרַמְבַּ"ם זַ"ל:

פרק ח

משנה א

א כְּלוֹמַר עִם הַחַרְצָן יִזָּרֵעַ בְּמַפֹּלֶת יָד כְּדִלְעֵיל פֶּרֶק קַמָּא:

ב וְצָרִיךְ לוֹמַר דִּסְבָרָא הוּא, כֵּיוָן דְּלִשְׁרָפָה קַיְמָא הַיְנוּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵהָנֶה מִמֶּנּוּ:

ג **לְגַדֵּל וּלְקַיֵּם**. כְּלוֹמַר לְגַדְּלָן וּלְקַיְּמָן לְעַצְמוֹ שֶׁיְּהֵנֶּה בָהֶם. אֲבָל בִּלְגַדֵּל לְחוּד הָוָה מַשְׁמַע דְּטַרַח הַגִּדּוּל הֶתֵּר לוֹ וְלֹא שֶׁיְּהֵנֶּה בָהֶם. וְאִי תָּנָא לְקַיֵּם הָוָה אֲמִינָא לְאַחַר שֶׁגִּדְּלוּ עַל יְדֵי נָכְרִי, אֲבָל לְגַדְּלָם הָוָה דּוּמְיָא דִּזְרִיעַת כִּלְאַיִם וְלִתְסַר, הִלְכָךְ צְרִיכִי תַּרְוַיְהוּ. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

ד שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יֵשׁ שְׁנֵי צְדָדִים:

ה פֵּרוּשׁ שֶׁהֵם הָיוּ תּוֹקְעִין עַצְמָן לִדְבַר הֲלָכָה, וְשֶׁהָיוּ אוֹמְרִים אֵין לָנוּ עֵסֶק אֶלָּא בַּתּוֹרָה אֲבָל לֹא בַּמִּצוֹת. תּוֹסְפוֹת חֲדָשִׁים:

ו וְטַעֲמָא מִשּׁוּם דְּקַל וָחֹמֶר מֵעִקָּרָא פְּרִיכָא, דְּאַף בִּכְלְאֵי בְהֵמָה דַּוְקָא יַחְדָּיו כְּתִיב. וְאִי מֻנָּח דַּף עַל שְׁתֵּי בְהֵמוֹת שֶׁהֵם שְׁנֵי מִינִים מֻתָּר לֵישֵׁב עָלָיו. הָרֹא"שׁ בְּסוֹף נִדָּה:

משנה ב

ז בְּסוֹף פֶּרֶק ה' דְּבָבָא קַמָּא. וְשָׁם פָּסַק דְּטָמֵאָה עִם טְמֵאָה וּטְהוֹרָה עִם טְהוֹרָה אֵינָן אֲסוּרִין לַחָרֹשׁ וְלִמְשׁוֹךְ כוּ' אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן:

ח וְהָרַמְבַּ"ם מְפָרֵשׁ לִמְשׁוֹךְ בָּהֶם הָעֲגָלָה אוֹ הָאֶבֶן וְכַדּוֹמֶה לוֹ, וּלְהַנְהִיג שֶׁיִּקְשְׁרֵם בְּיַחַד וְיוֹלִיכֵם, וְזֶה עִנְיַן שֶׁאָמַר הַכָּתוּב יַחְדָּיו רְצוֹנוֹ לוֹמַר לְחַבֵּר בֵּינֵיהֶם וּלְיַחֲדָם עַל אֵיזֶה דֶּרֶךְ שֶׁיִּהְיֶה אוֹ לַחֲרִישָׁה וְזוּלְתָהּ:

משנה ד

ט וּלְעֵיל בְּמִשְׁנָה ב' מְפָרֵשׁ דִּלְמַאן דְּאָמַר חוֹשְׁשִׁין דְּכָל מִינֵי פְּרֵדוֹת מַתְּרִין. וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּוַדַּאי לְמַאן דְּאָמַר חוֹשְׁשִׁין כֻּלָּן מִין אֶחָד שֶׁסּוֹבֵר כֵּיוָן שֶׁבִּשְׁנֵיהֶם יֵשׁ שְׁנֵי צְדָדִין חֲשׁוּבִין כְּמִין אֶחָד, כִּי מַה שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה יֵשׁ כְּמוֹ כֵן בָּזֶה. אֲבָל רַבִּי יְהוּדָה שֶׁסּוֹבֵר דִּפְרֵדוֹת שֶׁאִמּוֹתֵיהֶן בִּלְתִּי שָׁווֹת אֲסוּרִים הָוָה אֲמִינָא דִּכְמוֹ שֶׁחוֹשֵׁשׁ לְזֶרַע הָאֵם כְּמוֹ כֵן חוֹשֵׁשׁ לְזֶרַע הָאָב, וְכִי נַמִּי יֵשׁ שְׁנֵי צְדָדִים לְכָל אֶחָד כוּ' הָוָה אֲמִינָא דְּנִיחוֹשׁ לְכָל צַד וְצַד שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּצַד אַחֵר שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, קָא מַשְׁמַע לָן דִּסְבָרַת רַבִּי יְהוּדָה דְּאֵין חוֹשְׁשִׁין כְּלָל לְזֶרַע הָאָב וּכְמַאן דְּלֵיתָא. תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ה

י כִּמְלֹא הַחֶבֶל:

יא דְּחַיָּה בִּכְלַל בְּהֵמָה כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק בְּהֵמָה הַמַּקְשָׁה:

משנה ו

יב וְכֵן כָּתַב הָרַמְבַּ"ם. וְטַעֲמָם דְּאִלּוּ לְעִנְיַן כִּלְאַיִם לֹא נַפְקָא מִנַּהּ, דְּכָל שְׁנֵי מִינִים אֲפִלּוּ שְׁנֵיהֶם מִין בְּהֵמָה אוֹ חַיָּה אֲסוּרִים כְּדִתְנַן בְּמִשְׁנָה ב' לְעִנְיַן לַחֲרֹשׁ, וְכָל שֶׁכֵּן לְעִנְיַן הַרְבָּעָה.

וְהַשַּׁ"ךְ בְּסִימָן רל"ז הִשִּׂיג עַל הָרַ"ב בָּזֶה, דְּנַפְקָא מִנַּהּ דִּלְרַבָּנָן מֻתָּר שׁוֹר הַבָּר עִם הַשּׁוֹר כִּדְפָסַק שָׁם בַּשֻּׁלְחָן עָרוּךְ, וּלְרַבִּי יוֹסֵי אָסוּר. תּוֹסָפוֹת חֲדָשִׁים:

יג הוּא הַדִּין בְּאַדְנֵי שָׂדֶה נַמִּי הַאי נַפְקָא מִנַּהּ:

פרק ט

משנה א

א יְרוּשַׁלְמִי כְּלוֹמַר אֵילִים וְכָרִים, וְצֶמֶר מוּסָב עַל שְׁנֵיהֶם. וּשְׁנֵיהֶם מִין אֶחָד, אֶלָּא שֶׁאֵילִים זְכָרִים וְכָרִים נְקֵבוֹת:

ב **צֶמֶר וּפִשְׁתִּים**. בְּמִשְׁנָה ג' פֶּרֶק י"א דִּנְעָעִים תְּנַן דִּבְגָדִים צְבוּעִים אֵינָן מְטַמְּאִין בִּנְעָעִים, וּלְעִנְיַן כִּלְאַיִם בֵּין לְבָנִים בֵּין צְבוּעִים, וְכֵן בִּגְדֵי כֹּהֲנִים לְבָנִים וּצְבוּעִים. וּבְהָא לֹא דָּמְיָן הֲנֵי כְּלֵלֵי לַהֲדֵדֵי:

ג רְצוֹנוֹ לוֹמַר כֹּהֲנִים הֲדִיוֹטִים, וּלְהָכִי נָקַט בָּתַר הָכִי אַבְנֵט, דְּאִלּוּ בְּבִגְדֵי כֹּהֵן גָּדוֹל אִיכָּא נַמֵּי מְעִיל אֵפוֹד וְחוֹשֶׁן:

ד וְיָלְפִינַן לֵיהּ בְּפֶרֶק קַמָּא דְּחֻלִּין דַּף י"א מֵאַחֲרֵי רַבִּים לְהַטּוֹת דְּכָל הָאִסּוּרִים בְּטֵלִים בְּרֻבָּא דְּאִיתָא קַמָּן, וּבְמִידֵי דְּיָבֵשׁ בְּיָבֵשׁ מִין בְּמִינוֹ אֲפִלּוּ מִדְּרַבָּנָן אֵין צָרִיךְ יוֹתֵר. וּבָתַר שְׁמָא אָזְלִינַן בְּמִין בְּמִינוֹ, וַאֲפִלּוּ אִית לְחַד שֵׁם לְוַי, כִּדְאִיתָא בְּפֶרֶק בַּתְּרָא דַּעֲבוֹדָה זָרָה:

משנה ב

ה וְיִדְמוּ כְּאִלּוּ הֵם צֶמֶר וּפִשְׁתִּים מִפְּנֵי שֶׁהָאֶחָד מֵהַמִּינִים הָהֵם חֶלְקָן כְּמוֹ פִּשְׁתָּן וְהַשֵּׁנִי יֵשׁ בּוֹ יְבֵשׁוּת וְהוּא שֹׁעִיר כְּמוֹ הַצֶּמֶר:

ו הוּא לְשׁוֹן הָרַמְבַּ"ם. וּבְפֶרֶק בַּמֶּה מַדְלִיקִין כָּתַב פֵּרוּשׁ אַחֵר:

ז אֵינוֹ מוּסָב עַל וְהָאִידְנָא אֶלָּא בָּא לוֹמַר דְּהַקַּנְבּוֹס שְׁרֵי לְעוֹלָם שֶׁהַכֹּל מַכִּירִין בּוֹ:

ח יְרוּשַׁלְמִי. וּפֵרֵשׁ הָרַ"שׁ מִטָּה שֶׁל חֲבָלִים שֶׁנִּשְׁקַע תַּחְתָּיו וְצַדֵּי הַכַּר עוֹלִים עָלָיו, אֲבָל נְסָרִים שֶׁל עֵץ קָשֶׁה וְאֵינוֹ נִשְׁקָע:

ט **נוֹגֵעַ בָּהֶן**. דְּאִז חַיְשִׁינַן שֶׁמָּא תִּכְרֹךְ כוּ' כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַ"ב מִשְׁנָה ד':

י וּבְרֵישׁ הַתְּכֵלֶת מַיְתֵי לַהּ, וּמַשְׁמַע דְּאַיְרֵי בְּטַלִּית קְטַנָּה אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַגָּדוֹל יוֹצֵא בָּהּ עֲרַאי. הָרַ"שׁ:

יא וְהָרַמְבַּ"ם לֹא פֵּרֵשׁ דִּפְלִיגִי, וְכֵן בְּחִבּוּרוֹ פָּסַק לְתַרְוַיְהוּ. וְכָתַב בַּכֶּסֶף מִשְׁנֶה שֶׁטָּעָמוֹ דְּהָכָא שְׁאנִי דְּכִיוָן שֶׁהוּא לוֹבֵשׁ מַמָּשׁ הֲרֵי עָבַר עַל לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז, אֲבָל מוֹכְרֵי כְּסוּת שֶׁאֵינָם לוֹבְשִׁים מַמָּשׁ אֶלָּא מַעֲלִים עֲלֵיהֶם מֻתָּר אִם אֵינוֹ מִתְכַּוֵּן:

משנה ד

יב וְאֵינָם חַיָּבִים לִנְהֹג בָּהֶם אִסּוּר וְלֹא שׁוּם מִצְוָה מִמִּצְוֹת הַכָּתוּב כְּגוֹן צִיצִית וּתְפִלִּין וּמְזוּזוֹת וְדוֹמֶה לָאֵלּוּ. הָרַמְבַּ"ם:

יג **עַל כָּתֵפוֹ**. וְטַעֲמָא מִשּׁוּם דְּלֹא שְׁרִינַן מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָשֶׁה אֶלָּא בְּהַצָּעָה שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן, אֲבָל לֹא בְּהַעֲלָאָה שֶׁהוּא מִדְּאוֹרַיְתָא. הָרַ"מ:

משנה ה

יד מְסַיֵּם הָרַ"שׁ וּפְלִיגִי אַסְתָּמָא דְּלְעֵיל מִשְׁנָה ב':

משנה ז

טו וְלֹא יָדַעְנוּ טַעֲמָא מַאי דְּאֵין חוֹשְׁשִׁין שֶׁיִּהְיוּ עוֹשִׂי הַמַּעֲל הַהוּא נִזְהָרִים לְמִנַּע אֲפִלּוּ חוּט אֶחָד שֶׁל פִּשְׁתָּן. וְהָרַמְבַּ"ם בְּחִבּוּרוֹ כָּתַב מִנְּעָל שֶׁהוּא כִּלְאַיִם וְאֵין לוֹ עָקֵב וּמֻתָּר לִפְנִי שֶׁעוֹר הָרֶגֶל קָשֶׁה הוּא וְאֵינוֹ נֶהֱנֶה כִּשְׁאָר עוֹר הַגּוּף, וּמְפָרֵשׁ הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה דְּפֵרוּשׁ זֶרֶב הַיְנוּ שֶׁבִּימוֹת הַחַמָּה לוֹבְשִׁים אוֹתוֹ וְיֵשׁ בּוֹ פִּשְׁתָּן וְלִפְעָמִים מְשִׁימִים בּוֹ גַּם כֵּן צֶמֶר כְּדֵי לְלָבְשׁוֹ בִּימוֹת הַקֹּר, וּמַה שֶּׁכָּתַב אֵין לוֹ עָקֵב הוּא דְּצוּרָתוֹ כָּךְ הוּא:

משנה ח

טז **שׁוּעַ טָווּי וְנוּז**. תֵּימַהּ דְּפָתַח בְּטָווּי וְאָרוּג וְסִיֵּם בְּשׁוּעַ טָווּי וְנוּז. וּבְתוֹסְפוֹת הִקְשָׁה גַּם כֵּן לַפֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן שֶׁבְּדִבְרֵי הָרַ"ב דְּמַתְנִיתִין מַשְׁמַע דְּאָרוּג הַיְנוּ נוּז כְּדִתְנַן שֶׁנֶּאֱמַר וְכוּ'. וְאוֹמֵר רַבֵּנוּ תַּם דְּעַל כָּרְחֵךְ לָאו לְמִידְרֹשׁ כָּל שַׁעַטְנֵז קָאָתֵי וְכוּ'. וְאִם תֹּאמַר אַמַּאי תָּנֵי אָרוּג, יֵשׁ לוֹמַר דִּכְמוֹ דְּתָנֵי טָווּי דְּמִנּוֹטְרִיקוֹן נָפְקָא, הָכִי נַמִּי תָּנֵי אָרוּג דְּמִדְּרָשָׁא דְּיַחְדָּו נָפְקָא. וְשׁוּעַ וְנוּז דִּכְתִיבֵי בְּהֶדְיָא לֹא הֻצְרַךְ לְהַתְנוֹת בָּהֶם בְּרֵישָׁא. וְעַיֵּן בַּאֲרִיכוּת בְּתוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

משנה ט

יז וְהָרֹא"שׁ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה כָּתַב דְּהַהֵךְ שְׂרֵי טְפֵי:

משנה י

יח וְהַקֻּפָּה. שֶׁהוּא גַּם כֵּן דֶּרֶךְ לְלָבְשׁוֹ: